

כה אִם־חָבַל תַּחְבֵּל שְׁלֵמַת רֵעֶךָ עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ
 תְּשִׁיבֵנּוּ לוֹ: כו כִּי הוּא כְּסוּתָהּ כְּסוּתוֹ קָרִי לְבִדָּהּ
 הוּא שְׁמֵלְתוֹ לְעֵרוֹ בַּמָּה יִשְׁכַּב וְהָיָה כִּי־יִצְעַק
 אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חֲנוּן אֲנִי: רביעי חצי הספר בפסוקים ס
 לו אֱלֹהִים לֹא תִקְלַל וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תֵאָר: כז

תו"א (כה) אם חבל. ז"מ לא: קיג: עד בא השמש. שם קיד: (כו) אלהים לא. סנהדרין נו. סו: ונשיא בעמך. יצמות כז: קמא זד: מיעא מח: סב. נהרא ד. סנהדרין סו. פה. מכות ח:

רש"י

ממון הרבה: (כה) אם חבול תחבול. כל לשון חבלה אינו משכון בשעת הלואה אלא שממשכנין את הלואה כשמגיע הזמן ואינו פורע (חבול מחבול כפל לך בחבלה עד כמה פעמים אמר הקב"ה כמה אתה חייב לי והרי נפשך עולה אלני ככל אמש ואמש ונותנת דין וחשבון ומתחייבת לפני ואני מחזירה לך אף אתה טול והשכ טול והשכ): עד בא השמש תשיבנו לו. כל היום תשיבנו לו עד בא השמש וכבא השמש תחזור ותטלנו עד שיבא צקר של מחר ונכנסת יום הכתוב מדבר שאין צריך לה בלילה (מכילתא): (כז) כי היא כסותה. זו טלית: שמלתו. זה חלוק: במה ישכב. לרבות את המלע: (כז) אלהים לא תקלל. הרי זו אזהרה לזכרת השם ואזהרה גם לקללת דיין

העמק דבר

סומך חבלה על קרוביו, וכתיב במקרא עשיר משום אזהרה דרבית, ועני משום אזהרה דלא תהיה לו כנושה. והיה ראוי לכתוב חבלה אזהרה דנשך על העשיר ואח"כ אזהרה דנגישה על העני, אלא בא ללמד דאזהרה דלא תהיה לו כנושה קאי גם על המקבל נשך וכדתנן בפ' הרבית (דף ע"ה ע"ב): (כה) אם חבול תחבול. חבלה משמע משכנו בניתו, כ"כ התו' ז"מ ד' קי"ג ד"ה מחזיר, ולשמאל שם דאפילו שליח בית דין אסור ליכנס בניתו, א"כ עיקר קרא מיירי שעשו באיסור, והכי דייק רש"י שם דל"א ב' בד"ה סתם חבלה על פי ז"ד דלא שכיח דחזיף אינש כו', ולא כתב משום דאסור ליכנס בעצמו וכדאיתא בז"מ דק"י"ג ז', אלא דק' לרש"י הרי לשמואל על כרחך באיסור מיירי, דגם שליח ז"ד אסור ליכנס לניתו, וחבלה

משמעו בניתו, ומש"ה פי' רש"י הא דאיתא שם אין לי אלא שמשכנו ברשות, אין הפי' צהיתר דזה א"א, אלא פי' ברשות ז"ד למשכן, עכ"פ הוא נכנס שלא צהיתר, מש"ה פי' רש"י דמש"ה היה במשמע ברשות ז"ד משום דסתם חבלה וכו', וע"ע מש"כ בס' דברים כ"ד י"ג בס"ד: שצמרת רעך. כבר ביארנו כ"פ דשם שלמה משמע גם כגד עליון שאינו בניתו ידים כמו כסות, אלא מעטפת מלמעלה לשם כבוד, וגם מציעים את המטה לפרקים, ונקיט הכתוב ציחוד שלמה כדי לכלול זה גם כסות יום גם כסות לילה וכאשר יצואר: עד בא השמש תשיבנו לו. זה הלשון משמעו ע"כ בשני אופנים, דאם נפרש על כסות יום לחוד והזהיר הכתוב שיהיה ציד הלואה כל היום עד אשר תבא השמש, א"כ הכי מיצעי עד בוא השמש יהי מושב

הרחב דבר

בלילה חוט של חסד משוך עליו ביום שנאמר יומם יורה ה' חסדו ובלילה שירה עמי תפלה לאל חיי, היינו חוט של חסד שיקובל תפלתו ביום, ולמוד תורה הו' כשירה כדוע:

אונקלוס

ערה

חבוליא: כה אם משכונא תיסב כסותא דחברך עד מיעל שמשא תתיבניה ליה:
כו ארי היא כסותיה בלחודיה היא תותביה למשכיה במא ישכוב ויהי ארי יקבל
קדמי ואקבל קבילתיה ארי חננא אנה: כו דינא לא תקל ורפא בעמך לא תלומ:
העמק דבר

לו, דתשיבנו לו משמעו פעולת ההשבה, וזה אינו
אלא רגע ההשבה, ואם נפרש על כסות לילה, הכי
מיבני צבוא השמש תשיבנו לו. אלא נכלל צוה
אזהרה דכסות יום ואזהרה דכסות לילה, ויהא
משמעו בשני אופנים, היינו בכסות יום פירושו
יהא מושב צידו כל היום, ובכסות לילה פירושו
צבוא השמש. יש עוד לפרש עד צוה השמש לכסות
לילה שמזנה להשיב לפני צוה השמש מעט, ולא
ימתין עד הלילה שאינו זמן הליכה ברחוב, משא"כ
בכסות יום אין צריך להקדים ההשבה לפני היום
אלא בצוקר. [ע"פ דברינו דהאי פרשה ע"כ קאי
גם על כסות יום גם על כסות לילה, מהיישב דברי
המו"ב דק"ג א' ד"ה מחזיר, שהקשו בסוגיא
דתמורה ד"ו והרי השבת העבטו כו' והלא עיקר
קרא במשכנו באיסקור לשמאל כו', ולכאורה מה
הקשו, הרי הגמ' מקשה מכסות לילה דלא כמיב
בו חבלה, ולדברינו יפה הקשו, דמקרא דאם חבל
תחבל קאי ודאי גם על כסות לילה]: (כו) כי
היא כסותה לבדה היא שמלתו לעורו. זה
הטעם קאי על כסות יום, ואמרה תורה דדרך עני
משחל להיות לו כסות עליון לא בשביל כבוד
בעלמא כמו עשיר, אלא בשביל שלא יתבוה ג"כ,
דבגדיו התחמושים קרועים, ונמצא זה השלמה היא
כסותו התחתון ג"כ, ולא עוד שיכול להיות שאפי'
כמות לעורו אין לו, ונמצא השמלה שהעשיר
משחמש בה רק לכבוד, העני משחמש בה גם
להגין מפני הזינה והקור. וכתיב כסותה בה', לרמו
דאפשר שכסות שלו היא ג"כ כסות אשתו, כדאימא
בנדרים מ"ט ב' דרבי יהודה, שמעתי: במה
ישכב. וזה טעם על כסות לילה, שהרי אם חטול
מצעו במה ישכב, ובאמת הדין כן אפי' באופן שלא
הגיע הלילה לדלות כזה, רק דרך הכחוש לתפוס
היותר חמור, שהרי אפשר שמגיע לפני מדוכא
כזה: ודיה כי יצעק א"י. לא כתיב כאן צעק
יצעק, משום דבזה האופן שרבו מכאובי לבדו וגם
יש צערא דגופא דמתקבל מהר כמ"ש לעיל ב'.

כ"ג, מש"ה אפי' לא נסדר תפלה דיש שנת הראוי
קודם מכל מקום, ושמעתי כי חנון אני. פירש
במילתא שזרחמים זרחתי את עולמי, פי' באשר
לא שיך לומר על הקב"ה שני המדות רק מאז
זרחות שמים וארץ נבראו המדות ג"כ, וזהו הפי'
כי חנון אני. ומשמעות אני הוא חיי העולם
בכללו כמ"ש צפ' שלח בפסוק ואולם חיי אני יע"ש,
והיינו מאמרם ז"ל דזרחת עולמי הוא צמדת
חנינה: (כו) אלהים לא תקל. אם היה הכונה
רק קללה כמשמעו, יקשה לנו למאי כתבה תורה
בהאי קרא צמרי לישי לא תקלל ולא תאר, אלא
במשמעות לא תקלל נכלל לשון ציון, והכי ת"א
לא תקל, ולא פי' כמו לעיל בפסוק ומקלל אביו
ואמו דילוט, אלא הוא מלשון ואקל בעיניה (בראשית
ט"ז ה'), והכי מצוה צמרוש שני אסתר בפסוק
איש יהודי בתרגומא דהאי קרא דינא דקושטא לא
תלער. וענין המקרא דמי שהוא מנהיג מכוונה
בשם אלהים, וטבע האדם להטיל מוס ופגם
בהנהגת חזירו ולצוותו, וכאזהרת שלמה ב' משלי
[כ"ד כ"א] ירא את ה' בני ומלך ועם שונים אל
תתערב, ביאורו עם אנשים שמחשבים לשנות דרך
הנהגת המלך באופן אחר אל תתערב, וכאן הזהיר
הכחוש בכל הנהגה שמכוונה בשם אלהים שלא
תקלל, והיינו שפרש"י סנהדרין ד"ג ב' במאן
דאית ליה דינא ליקרב לגבי דינא, ופרש"י אלא
דיין הרגיל ולא אצל הדיוט, פי' דאלקים משמעו
יותר רגיל בדיני ממונות, משא"כ שופט אע"ג
שהוא ודאי מומחה כמצוה צפ' עדים זוממין ואל
השופט אשר יהיה, מכ"מ אינו אלא מומחה, אבל
אינו רגיל בד"מ, משא"כ אלהים משמעו מנהיג,
היינו לא מצוה, והוא מלשון ארור מקלה אביו
ואמו דמשמעו מצער ומצוה, מיהו מדכתיב בלשון
תקלל ולא כתיב לא תקלה, למדו חז"ל אזהרה על
קללה ממש. וגם נכלל צוה אזהרה על קללת השם:
ונשיא בעמך לא תאר. מי שמנהיג שררה
עליך, וזהו משמעות בעמך כמו בעל בעמיו,

כח מְלֹאֲתֶךָ וְדַמְעֶךָ לֹא תֵאָחֵר בְּכוֹר בְּנֶיךָ
 תִּתֵּן-לִי: כט בֵּן-תַעֲשֶׂה לְשִׁרְךָ לְצִאֲנֶךָ שִׁבְעַת
 יָמִים יִהְיֶה עִם-אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִתְּנוּ-לִי:
 ל וְאִנְשֵׁי-קֹדֶשׁ תִּהְיוּ לִי וּבֶשֶׁר בַּשָּׂדֶה

תו"א מלאתך ודמעך. צבורות טו: תמורה ד. ה: בכור בניך תתן. צבורות טו: נה: (כח) בן תעשה. חולין פא. צבורות
 טו: נה: נו. שבעת ימים. נדה מא: (ל) ואנשי קדש. פסחים כד: קידושין נו: חולין קטו: קטו. מנחות קא: צבורות
 י. ובשר בשדה. מכות יח. זמחים פג: מנחות קא: חולין מב. מז: סמ: עג: קב:

רש"י

(סנהדרין ס"ו): (כח) מלאתך - חובה המוטלת עליך כשתתמלא תבואתך להתצטל והם צבורים:
 ודמעך - התרומה ואיני יודע מהו לשון דמע: לא תאחר - לא תשנה סדר הפרשתן לאחר את
 המוקדם ולהקדים את המאוחר שלא יקדים תרומה לצבורים ומעשר לתרומה: בכור בניך תתן
 לך - לפדותו צממש סלעים מן הכהן והלא כבר נזהר עליו במקום אחר אלא כדי לסמוך לו כן תעשה
 לשורך מה צבור אדם לאחר לך יום פודהו שנאמר ופדויו מנן חדש תפדה (צמדבר י"ח) אף צבור
 צהמה דקה מטפל בו לך יום ואח"כ נותנו לכהן: (כט) שבעת ימים יהיה עם אמו - זו אזהרה
 לכהן שאם צא למחר את קרבנו לא ימהר קודם שזמנה לפי שהוא מחוסר זמן: ביום השמיני
 תתנו לך - יכול יהא חובה לכו ביום נאמר כאן שמיני ונאמר להלן ומיום השמיני והלאה ירצה

העמק דבר

כ"ד מדויקא דקראי, והיינו כדי שתהא זרחה
 מזויה בתבואת הכנסתו, ומי שנוהג צמזמה נעשה
 עליו כחובה כמש"כ הר"ן וס"מ צנדרים ד' פ"א
 ז', וכ"ה צנדרים ד"ו ז' מי שרגיל לבוא לביהכ"ס
 ויום אחד לא בא הקב"ה משאל עליו כו', וכבר
 כתבתי בהר"ד בראשית ל"ב כ"ו ע"ש, נאכן גס
 בל"ז יחא לפי מש"כ להלן ל"ד כ"ב עה"פ חג
 שבעות וגו' דדרך המקרא לכתוב על המפורש
 במקום אחר אפי' הוא קודם לו, ובא כאן אזהרה
 לבלי לאחר, וכך היה מנהג ישראל להקדים תרומה
 כל היומר וכדאיתא צירושלמי מע"ש והוצא צמוס'
 ז"מ די"א שאין הגורן נעקר עד שיהי נתרס.

שיצואר ר"פ אמור משמעו מנהיג צעמו. והנה
 דרך בני אדם לאורר את המנהיג צביל שאינו
 מפיץ רצון וכדומה, על זה באה אזהרה ע"ז
 צפירוש, והדבר מובן דהוא הדין אסור לאורר כל
 אדם מישראל, אלא הזהיר על הנשיא ציומר, משום
 שמורגלים צוה, וגם שמקלקלים צוה הליכות
 עולם (א): (כח) מלאתך ודמעך - פרש"י
 תרומה וצבורים, ואע"ג שעדיין לא נטוו על
 תרומה, וא"כ לא שייך לומר לשון מלאתך כאלו
 הדבר ידוע, מ"מ משמעו הכי, ומשום שכבר היו
 ישראל רגילים להפריש תרומה לגבוה מכל דבר
 הכנסה כמ"ש להלן ל"ה כ"ד ובספר צמדבר י"ח

הרחב דבר

(א) ויש ג"כ נ"מ לדינא בין נשיא לשאר בני אדם, דאיתא צמ"ק פ"ג אב"ד שפרט אין מנדין אותו, וכן הוא
 צירושלמי הוריות פ"ג נשיא שחטא אין מנדין אותו, והיינו משום שנדוי הוא מעין קללה כמש"כ התוס'
 יצמות ד"ב ד"ה כשעשה חטובה, ומשום שהוחרנו על הנשיא ציומר, למדנו שאזהרה עליו חמור מכל אדם שמנדין
 ומאוררין על החטא, דזה כלל גדול דאע"ג שלמדין מה שאינו מפורש צבורה מהמפורש צבורה שמתורה נדרשת,
 מצ"מ מה שכתוב מפורש הוא חמור יותר, וכמ"ש צמוס' במקרא ל' צס הרצב"ס ז"ל, וע' ר"פ קדושים, ועיין
 בראשית ל"ו כ"ג:

כח בבורך ודמעה לא תאחר בוכרא דברך תפריש קדמי: כט פן תעבד לתורה לעגך
שבגא יומין יהי עם אמיה ביומא תמינאה תפרישינה קדמי: ל ואנשין קדישין תהון
רש"י

(ויקרא כ"ב) מה שמיני האמור להלן להכשיר משמיני ולהלן אף שמיני האמור כאן להכשיר משמיני ולהלן וכן משמעו וציוס השמיני אמה ראוי לתנו לי (מכילתא): (ל) ואנשי קודש תהיון ד'י. אם אהם קדושים ופרושים משקולי נבלות וטרפות הרי אהם שלי ואם לאו אינכם שלי: ובשר בשדה טרפה. אף צבית קן אלא שדבר הכחוז צהווה מקום שדרך צהמות ליתרף (מכילתא) וכן כי צשדה מלאה (דברים כ"ב). וכן אשר לא יהיה טהור מקרה לילה (שם כ"ג) הוא הדין למקרה יום אלא שדבר הכחוז צהווה. ואונקלוס חרגם וצבר דתליש מן חיור חיורא צשר שנחלש ע"י טרפת זאב או ארי מן חיה כשרה או מצהמה כשרה צחיה:

העמק דבר

ג"כ שה כשנים ושה עוים, משום דשה משמע דוקא אחרי שינא מחשש נפל, היינו אחרי שבעת ימים כמש"כ לעיל י"ב מקרא ה', הא לאן משמעו אפי' משולד כמו כשז ועו: יהיה עם אמו. ולא תחת אמו כמו בפרשה אמור, ויצוהר שם צעורו ית' צהר"ד, גם לישב רומיא דר' אפוטריקי צוצחים דף י"ב על קרא דפ' אמור מהאי קרא דילן ג"כ ע"ש: ביום השמיני תתנו ד'י. צאמת זה הדין צכל קרבן, אמנס יחד הכחוז צצבור, ללמדנו צכל קרבנות חובה אע"ג שצשרים צשמיני מ"מ מלוה שלא להקריב עד זמן מאוחר, והיינו דמתן צמס' פרה פ"א דכל קרבנות חובה מלוה משלשים ואילך לצד מצבור מעשר ופסח, והיינו משום דכתיב צהני מפורש הכי, דפשטא דקרא צצבור קאי, ומעשר ג"כ נכלל צוה המקרא דאי' צצבורות דנ"ו מדכתיב קן חעשה, ועל פסח הראינו רמו לעיל י"ב ה'. וכן הא דמתן עוד שם דקרבנות נצבה כשר לכחלה צשמיני, צבר ציארנו צפרשת אמור צצלות ה' ית': (ל) ואנשי קדש תהיון ד'י ובשר בשדה טרפה וגו'. הקדים המקרא לאיסור טרפות מצות עשה זו של ואנשי קדש תהיון לי, וגם דייק המקרא וצשר צשדה, והרי אין שום נ"מ לפי הפשט אם נטרפה צבית או צשדה, וכדאיחא צחולין דק"מ לענין טריפה דעוף והא צהדיא כתיב, ופרש"י נצילה וטרפה לא יאכל לטמאה צה, וה"ה צהמה. אלא לפי הפשט צא ללמדנו שלא נימא דאוהרת טריפה הוא משום דטריפה אין צשרה צריא, ונפש נקיה אינה מקבלו, מש"ה פירש הכחוז דלא משום

ופי ב"אתך. לפי הפשט הוא תצוהה שלא נמדד עדיין אלא הוא כרי מלא: ודמעה. הוא דבר משקה יין ושמן צעוד לא נמדד והוא מדומע עם השמרים, כ"ז הוא פשט המקרא. אמנס נכלל צכאן גם הצטחה וכמבואר צצבה מסמיכות המקרא לאוהרה הקודמת, דצביל אשר אלהים לא תקלל ונשיא צעמן לא תאור צשכר זה מלאכתך ודמעך לא תאחר, היינו שיצא צרכת התצוהה צזמנו, משא"כ להיפק, וכמרומו צס' רות ויהי צימי שפוט השופטים ויהי רעב צארך, ופירושו צזמן שפוטו את שופטיהם צציוון וקללה, ע"כ היה רעב צארך: בבור בניך תתן ד'י. גם צוה יש מלוה והצטחה, המלוה שיהיה הצבור מופרש לה', כענין דאי' נגדרים דל"ח המדיר את צנו לת"מ, וצאשר הצבור הוא קדוש לגצוה ומכש"כ קודם שנחקדשו כהנים, ע"כ המלוה שיהיה מופרש לדברים המצויים לידי קדושה ולהיות איש סגולה, והוא גם הצטחה צאם לא תקלל אלהים ונשיא לא תאור, חוכה שיהא לך צבור צנים שיהא נתון לה', וצוה יהי מנהיג את ישראל אם צחורת אלהים או צחורת נשיא ויהיה מאנשי מעלה: (בט) צצאנך. צכ"מ דכתיב שור כתיב שה, וכל מקום דכתיב לאן כתיב צקר, והכא כתיב שורך וצאנך, והיינו משום דמדבר הכחוז צצהמה יחידית כלשון עם אמנו, תתנו לי, וצקר לא שייך על שור אחד כמש"כ לעיל כ"א ל"ו, מש"ה כתיב שורך ולא צקרך, אצל לאן אע"ג דלא שייך על אחד, מכ"מ שמים מיקרי לאן דכתיב צישעיה ו' כ"א ושמי לאן, והיינו כשז ועו. ולא אפשר לכחוז שורך לשיך, שהא